

عنوان مقاله: پژوهشی در سبک پوشش از منظر قرآن

زینب افشارنژاد*^۱، انیس جعفری^۱، عطیه الماسی^{۱،۲}، مطهره علی‌اکبر نظری^۱، رها پورباقی^۱، نسرين هاشمی^{۱،۳}، مریم زبیدانی^۱، محمد امانی تهران^{۱،۳}

۱: گروه علمی-پژوهشی سندس

۲: دانشکده مهندسی نساجی، دانشگاه صنعتی اصفهان

۳: دانشکده مهندسی نساجی، دانشگاه صنعتی امیرکبیر

Email: z.afshar18@yahoo.com*^۱, ajafari70@gmail.com^۱, at.almasi@gmail.com^{۱&۲}, mnazari1993@gmail.com^۱,
Raha.pourbaghi@gmail.com^۱, Hashemi66@aut.ac.ir^{۱&۳}, amani@aut.ac.ir^{۱&۳}

چکیده

هدف عالی از آفرینش انسان طی مسیر و رسیدن به سعادت حقیقی است. سعادت حقیقی به بیان قرآن، دستیابی به حیات طیبه و لقاءالله است. اقتضای حکمت الهی معرفی راه سعادت‌مندی به انسان است که در قالب ارسال انبیا و کتب الهی جاری می‌شود. دین مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها و سبک‌ها در دو بعد فردی و جمعی است. تاثیر پوشش نقش پررنگ‌تری را در بعد اجتماعی در مسیر کمال انسانی ایفا می‌نماید. بنابراین تبعیت از دستورات دینی و اقتباس سبک پوشش اسلامی امری ضروری است. دستیابی به سبک پوشش اسلامی از مسیر غور در آیات وحی، روایات ائمه طاهرين، سنت و عرف جوامع اسلامی حاصل می‌گردد. در این مقاله با عنایت به محوریت قرآن نسبت به سه منبع دیگر، با بررسی آیات قرآن، دستورات و قواعد مرتبط با بحث پوشش و لباس استخراج گردید. نتایج حاصله نشان می‌دهد که بحث پوشش از موضوعاتی است که در قرآن به آن اشاره شده است. همچنین قرآن اصول کلی را بیان می‌کند و استفاده از سه منبع دیگر جهت استخراج قواعد مرتبط با بحث پوشش ضروری است.

واژگان کلیدی: لباس، پوشش اسلامی، قرآن

مقدمه

خدای متعال حکیم است و انسان را برای رسیدن به کمال حقیقی، یعنی قرب الهی و سعادت حقیقی در حیات اخروی آفریده است. به دلیل برخوردار بودن انسان از قوه اختیار و بر اساس پیوستگی دنیا و آخرت و تاثیر افعال اختیاری در نفس که حقیقت انسان را تشکیل می‌دهد و با مرگ نیز باقی می‌ماند، قرب الهی و سعادت اخروی وی در گرو افعال اختیاری متناسب با این هدف، یعنی زندگی صحیح و پسندیده در دنیا است و زندگی صحیح و پسندیده متوقف بر شناخت صحیح راه سعادت است. راهی که بتواند شناخت‌های لازم را برای رسیدن به سعادت حقیقی فراهم کند، همان دین است که دو بخش کلی باورها و مقررات مربوط به سعادت حقیقی انسان را شامل می‌شود. برخی معارف دینی از طریق راه‌های عادی معرفت حاصل می‌شوند.

ابزارهای عادی شناخت راه سعادت: عقل، حس، شهود، تجربه، نقل، استناد به معرفت دیگران و نیز یادآوری همین‌گونه معرفت‌هاست. مراد از عادی بودن راه‌ها این است که معمولاً انسان‌ها از طریق عادی به آنها دسترسی دارند و با فراهم ساختن مقدماتی، می‌توانند آنها را بیابند. ابزار عادی شناخت برای تشخیص کامل راه سعادت کافی نیست؛ زیرا حواس بیرونی (حواس پنجگانه) هم محدودند، چون صرفاً در نسبت با امور مادی و پدیده‌های جزئی محدود به شرایط خاص زمانی و مکانی حاصل می‌شوند، و هم گاهی در به کارگیری آنها خطا رخ می‌دهد. (الهی‌راد، ۱۳۹۹: ۱۳۱)

از سویی دیگر، عموم انسان‌ها نیز دسترسی شهودی به تاثیر افعال خویش و نسبت آن با سعادت حقیقی ندارند، و عقل نیز در شناخت راه حقیقی سعادت، محدود است. محدودیت عقل در باب شناخت راه سعادت، بدین روست که میزان تاثیر رفتارهای ما در کمال و نقص ابدی نفس از جهات متنوع برای ما مشخص نیست. آنچه عقل مستقل از راه‌های ادراکی دیگر درک می‌کند، صرفاً بدیهیات است و کار دیگر عقل این است که از داده‌های دیگر استفاده می‌کند و با ترکیب آنها استدلال می‌سازد. اما بدیهیات مستقیماً از علم حضوری گرفته می‌شوند و در نتیجه ما به همه ویژگی‌های نفس و در نتیجه، افعال متناسب با کمال آن و همچنین نتایج اخروی آن افعال و بلکه نتایج دنیوی اعمال در نسبت با کمال و نقص خود، اشراف حضوری نداریم. همچنین داده‌های دیگری که از راه حس، تجربه و مانند اینها حاصل می‌شوند نیز به تنهایی موجب شناخت مصادیق کمال و نقص انسان و راه وصول به کمال حقیقی نمی‌شوند. بنابراین عقل، نه بر ویژگی‌ها و کمالات حقیقی انسان احاطه کامل دارد، نه بر ویژگی‌های عالم آخرت و نه بر کیفیت تاثیر رفتارهای دنیوی در سعادت و شقاوت اخروی؛ زیرا تجربه‌ای از این گونه تاثیرات ندارد. به عبارت دیگر، وقتی به همه شئون و کمالات نفس احاطه نداریم، چگونه می‌توان از راه‌های عادی، به چگونگی رسیدن به سعادت اخروی آگاهی کافی داشت؟ بر اساس این نکات، عقل قدرت درک همه معرفت‌های لازم برای تحقق کمال حقیقی انسان را ندارد.

سایر راه‌های معرفت، یعنی تجربه، نقل، استناد به معرفت دیگران و یادآوری نیز، چون با ترکیب راه‌های سه‌گانه فوق به دست می‌آیند، همان محدودیت‌ها و اشکالات را دارند. در نتیجه خدای حکیم باید راهی فراعادی برای دستیابی انسان به معرفت‌های لازم برای رسیدن به کمال حقیقی فراروی او قرار دهد. به عبارت دیگر، اگر خدای متعال چنین معارف فراعادی ناظر به سعادت را در اختیار انسان قرار ندهد، غرض او از آفرینش انسان (رسیدن اختیاری انسان‌ها به سعادت حقیقی) نقض خواهد شد و نقض غرض خلاف حکمت الهی است. بنابراین، با توجه به حکمت الهی خدای متعال ضرورتاً معارف لازم برای هدایت را در اختیار انسان قرار می‌دهد. (الهی‌راد، ۱۳۹۹:

بر پایه برهان فوق، امور فراعادی مربوط به سعادت انسان باید از جانب خدای متعال به انسان برسد. این برهان ضرورت هدایت خاص الهی را (در مقابل هدایت عام که از طریق ابزارهای عادی معرفت انسان حاصل می‌شود) اثبات می‌کند. بر اساس حکمت الهی، وجود پیام‌آورانی به عنوان واسطه در دریافت پیام الهی و هدایت دیگران امری ضروری است. پس باید پیامبرانی مبعوث شوند تا راه صحیح و کامل سعادت را در اختیار انسان‌ها قرار دهند. قلمرو دین شامل هر آن چیزی است که در سعادت مطلوب انسان، یعنی همان کمال حقیقی نفس، موثر واقع می‌شود. بر این اساس، از سویی دین، هم در عرصه امور فردی موثر در سعادت حقیقی حضور دارد و هم در عرصه امور اجتماعی. (الهی‌راد، ۱۳۹۹: ۱۳۹)

نیازها و شئون انسان در عرصه‌های اجتماعی بسیار وسیع است و حوزه‌های مختلفی را شامل می‌شود؛ از جمله: حوزه سیاست، فرهنگ، خانواده، اقتصاد، امنیت، تعلیم و تربیت، هنر و سبک پوشش و لباس. پوشش و لباس یکی از نیازهای مهم و اساسی انسان است. ضروریست با بررسی منابع دینی که شامل: قرآن، روایات ائمه اطهار علیهم السلام، سنت و عرف جوامع اسلامی می‌باشد، در مورد این نیاز اساسی اصول، چارچوب و نکات عرضه شده در دین را استخراج و در تولیدات پوشاک اعمال نماییم.

پیشینه تحقیق

ضرورت آشنایی با منظر قرآن کریم در مورد پوشش مسلمانان سبب گردیده تا بررسی جنبه‌های مختلف آیات مرتبط با پوشش و حجاب همواره مورد توجه محققین قرار گیرد. حق‌شناس در ابتدا با اشاره به آیات ۲۲ و ۲۶ سوره اعراف، تاکید قرآن بر اصل پوشیدگی و نفی برهنگی را متذکر شده است. پس از آن با بررسی آیات حجاب از سوره نور و احزاب و بیان روایات، به تبیین دیدگاه کلی قرآن در زمینه حجاب و ملازمات پوشش برای مردان و زنان پرداخته است. (حق شناس، ۱۳۸۶: ۳۶) ملامیرزایی و همکارانش سیر نزول آیات قرآن در تبیین موضوع حجاب را مورد بررسی قرار داده‌اند. بر اساس تحلیل تفسیری آیات حجاب سوره نور و سوره احزاب در این پژوهش، مشخص می‌شود که قرآن سیری هدفمند و تدریجی در زمینه‌سازی پذیرش دستور حجاب در جامعه داشته است. همچنین نویسنده در پایان مقاله پیشنهاداتی را برای فرهنگ سازی و ترویج حجاب ارائه داده است. (ملامیرزایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۳ تا ۱۰۲) همچنین زاهدی و همکارانش آیات مربوط به عفاف و حجاب را به ترتیب نزول مورد بررسی قرار داده‌اند و به بیان روش قرآن برای نهادینه‌سازی عفاف و حجاب در جامعه را پرداخته‌اند. در پایان نیز نویسندگان پیشنهاداتی را برای نهادینه‌سازی عفاف و حجاب بر مبنای روش قرآن ارائه می‌دهند (زاهدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۹ تا ۱۰۶) محمودی یگانه مفهوم عفاف و حجاب از دیدگاه قرآن، سنت و احادیث بررسی کرده است. وی در این مقاله جنبه‌های مختلف حجاب را شرح می‌دهد و به رابطه بین عفاف و حجاب و تاثیر آن بر جامعه را بیان می‌دارد. در پایان نیز بر ضرورت آشنایی با سیره و معرفی الگویی عملی در عفاف و حجاب برای زنان و مردان تاکید می‌کند. (محمودی یگانه، ۱۳۹۹: ۳۴ تا ۴۳) دکتر نهله غروی نائینی و وحیده عامری به تحلیل معناشناسی واژه حجاب در عرفان و فقه پرداخته و به کارگیری این واژه را در آیات قرآن و روایات مورد بررسی قرار داده‌اند. (غروی نائینی و عامری، ۱۳۸۶: ۳۶)

در مقالات مورد بررسی که بخشی از آن در این قسمت آورده شده است، عموماً به گونه‌ای بر ضرورت حجاب، چگونگی ترویج حجاب در جامعه اسلامی و قوانین کلی اسلام در این زمینه تاکید شده است. ولیکن در هیچ یک از آن‌ها بر جنبه کاربردی آن که ارائه یک الگوی عملی برای پوشش زنان در جامعه اسلامی است، پرداخته نشده است. لذا بررسی بیشتر در این زمینه و ارائه الگوی مناسب از سبک پوشش اسلامی ضروری به نظر می‌رسد که امید است با بررسی‌های بیشتر در آینده این مهم حاصل شود.

روش تحقیق

با توجه به اینکه دین اسلام برای تمام وجوه زندگی انسان برنامه دارد، در این پژوهش با مطالعه آیات قرآن، دستورات دین اسلام در حوزه پوشش و سبک زندگی عقیفانه بررسی شد. ابتدا تمام آیات مرتبط با بحث پوشش و عفاف استخراج گردید. برای این منظور کل آیات قرآن به چند بخش تقسیم شد و هر بخش توسط دو نفر مورد مطالعه دقیق قرار گرفت. به کمک کلیدواژه‌ها و همچنین مطالعه‌ی ترجمه‌ی ذیل آیات، آیات مرتبط با امر پوشش و زندگی عقیفانه (هر چیز که اندک ارتباطی با بحث لباس، پوشش، حیا و عفاف داشت) استخراج شد. کلیدواژه‌های مرتبط با بحث پوشش و لباس و نیز موضوعات فرعی متناسب با این حوزه مانند حجاب، عفاف، حیا، آراستگی و... بررسی شد. پس از استخراج آیات با قراردادن یک سری مفاهیم و مبنای بخشی از آیات که ارتباط موضوعی کافی نداشتند حذف شدند و آیات باقی مانده جهت دسته بندی، مورد بررسی مجدد قرار گرفتند. بدین ترتیب آیات استخراج شده در سه دسته دستور مستقیم، قاعده و روح کلی گنجانده شدند. آیات با مضمون دستورات مستقیم در خصوص پوشش، در دسته دستور مستقیم و آیاتی که دربرگیرنده قاعده ای در رابطه با عفاف و حجاب هستند در دسته قاعده قرار داده شدند. در این دسته آیاتی انتخاب شدند که با تفکر در مضامینشان، دستور و قانونی قابل استخراج است. در دسته روح کلی آیاتی قرار داده شدند که دربرگیرنده مفاهیم کلی در رابطه با پوشش و عفاف هستند.

یافته ها

همان‌طور که در بخش روش تحقیق گفته شد، با استفاده از کلیدواژه‌های مذکور و نیز بررسی دقیق آیات قرآن کریم، آیات با اشاره مستقیم و غیرمستقیم در زمینه پوشش استخراج شده و پس از آن منظر انتخاب آیه مورد بحث قرار گرفت. آیات مستخرج در سه زمینه دستورالعمل مستقیم، قاعده و روح کلی دسته بندی شدند. دستورالعمل مستقیم مربوط به آیاتی است که احتیاج به استنباط نداشتند و به‌طور مستقیم قاعده و قانون خاصی را در زمینه پوشش بیان می‌کند. آیاتی که با تفکر و تدبیر در آن‌ها بتوان قانونی را در این زمینه بدست آورد، قاعده نام داشته و روح کلی دستورات اخلاقی جامع و توصیه‌ها را یادآور می‌شود.

جدول ۱ تا ۳ نتایج تقسیم بندی آیات را در دسته‌های مذکور نشان می‌دهد.

جدول ۱- دسته بندی آیات بر اساس دستورالعمل مستقیم

ردیف	نام سوره	شماره آیه	متن عربی آیه	ترجمه فارسی آیه	منظر انتخاب آیه
۱	نور	۳۰	قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ.	{ ای رسول ما } مردان مؤمن را بگو تا چشمها (از نگاه ناروا) بپوشند و فروج و اندامشان را (از کار زشت با زنان) محفوظ دارند که این بر پاکیزگی (جسم و جان) آنان اصلح است، و البته خدا به هر چه کنید	پوشاندن نگاه ناروا

	کاملاً آگاه است.				
پوشاندن چشمها از نگاه ناروا، پوشاندن زینت های خود، پوشیدن جیوب و پوشاندن بالاتنه ی خود	{ و زنان مؤمن را بگو تا چشمها (از نگاه ناروا) بیوشند و فروج و اندامشان را (از عمل زشت) محفوظ دارند و زینت و آرایش خود جز آنچه قهرا ظاهر می شود (بر بیگانه) آشکار نسازند، و باید سینه و بر و دوش خود را به مقنعه بپوشانند و زینت و جمال خود را آشکار نسازند جز برای شوهرن خود یا پدرن یا پدرن شوهر یا پسران خود یا پسران شوهر یا برادران خود یا پسران برادران و پسران خواهران خود یا زنان خود (یعنی زنان مسلمه) یا کنیزان ملکی خویش یا مردان اتباع خانواده که رغبت به زنان ندارند یا اطفالی که هنوز بر عورت و محارم زنان آگاه نیستند (و از غیر این اشخاص مذکور احتجاب و احتراز کنند) و آن طور پای به زمین نزنند که خلخال و زیور پنهان پاهایشان معلوم شود. و ای اهل ایمان، همه به درگاه خدا توبه کنید، باشد که رستگار شوید. }	وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ بَنَاتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ	۳۱	نور	۲
اشاره به ساعاتی از روز که زمان خلوت است و با لباس کم در خانه حضور دارند و فرزند و سایرین برای ورود باید اجازه بگیرند.	{ ای کسانی که ایمان آورده‌اید (بدانید که) بندگان ملکی شما و اطفال شما که هنوز به وقت احتلام و زمان بلوغ نرسیده‌اند باید (شبانه روزی) سه مرتبه از شما اجازه ورود بخواهند: یک بار پیش از نماز صبح و دیگر هنگام ظهر که جامه‌ها را از تن برمی‌گیرید و دیگر پس از نماز خفتن، که این سه وقت هنگام عورت و خلوت شماسست (اکثر برهنه یا در لباس کوتاهید) و بعد از	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ	۵۸	نور	۳

	این سه بار اجازه، دیگر باکی بر شما و آنها نیست که (بی‌دستور) با بندگان و اطفال خود گرد یکدیگر جمع شوید و هر ساعت در کارها به شما مراجعه کنند. خدا آیات را بر شما چنین روشن بیان می‌کند، و خدا (به کار بندگان) دانا و (به مصالح خلق) آگاه است. {	كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ.			
امکان کم کردن پوشش لباس زنان سالخورده جلوی نامحرم، البته اگر عفاف پیشه کنند بهتر است.	{و زنان سالخورده که (از ولادت و عادت) باز نشسته‌اند و امید ازدواج و نکاح ندارند بر آنان باکی نیست در صورتی که اظهار تجملات و زینت خود نکنند که جامه‌های خود (یعنی لباسهای رو مانند عبا و چادر و روپوش و امثال آن) را نزد نامحرمان برگیرند، و باز هم عفت و تقوا گزینی (و بر نگرفتن جامه) بر آنان (در دین و دنیا) بهتر است، و خدا (به سخنان خلق) شنوا و (به اغراض و نیات آنها) آگاه است. {	وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.	۶۰	نور	۴
محدوده محارم برای زنان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم برای ترک پوشش و حجاب	بر زنان، (نداشتن حجاب) در مورد پدرانشان و پسرانشان و برادرانشان و پسران برادرانشان و خواهرشان و دیگر زنان مسلمان و کنیزانشان گناهی نیست، و تقوای الهی پیشه کنید زیرا خداوند بر هر چیزی گواه است.	لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا.	۵۵	احزاب	۵
فروتر گرفتن پوشش زنان جلوی نامحرم	ای پیامبر! به همسران و دخترانت و زنان مؤمنان بگو: روسری‌های بلند بر خود بیفکنند، این (عمل) مناسب‌تر است، تا (به عفت و پاکدامنی) شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند، و خداوند آمرزنده	يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأُزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا.	۵۹	احزاب	۶

	مهربان است.				
--	-------------	--	--	--	--

جدول ۲- دسته بندی آیات بر اساس یک قاعده

ردیف	نام سوره	شماره آیه	متن عربی آیه	ترجمه فارسی آیه	منظر انتخاب آیه
۱	بقره	۲۳۳	وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلِّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَأَبَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بَوْلِدِهَا وَلَأَبَا لَهُ بَوْلِدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَ فِصَالًا عَنِ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ.	و مادران باید فرزندانشان را دو سال کامل شیر دهند. [این حکم] برای کسی است که می خواهد دوران شیرخواری [کودک] را تکمیل کند. تأمین خوراک و پوشاک مادران شیردهنده به طور شایسته و متعارف بر عهده پدر فرزند است. هیچ کس جز به اندازه توانش تکلیف نمی شود. نباید مادری به خاطر فرزندش زیان ببندد، و نه پدری برای فرزندش دچار ضرر شود [بر پدر است که مخارج مادر و کودک را در حد متعارف بپردازد، و بر مادر است که بیش از طاقت مالی شوهر از شوهر طلب خوراک و پوشاک نکند]. و [چنانچه پدر کودک از دنیا برود] هزینه مادر و کودک به اندازه متعارف [از میراث به جا مانده] بر عهده وارث است. و اگر پدر و مادر بر اساس توافق و مشورتشان بخواهند کودک را [قبل از دو سال] از شیر بگیرند، گناهی بر آنان نیست. و اگر بخواهید برای فرزندانتان دایه بگیرید، گناهی بر شما نیست، در صورتی که مزدی را که باید بدهید، به طور شایسته و متعارف بپردازید و از خدا پروا کنید و بدانید یقیناً خدا به آنچه	تأمین پوشاک مادران شیردهنده

	انجام می‌دهید، بیناست.				
لباس پوشانیدن	و اموالتان را که خدا مایه قوام و برپایی [زندگی] شما گردانیده به سبک مغزن ندهید، ولی آنان را از درآمد آن بخورانید و لباس ببوشانید و با آنان به صورتی شایسته و پسندیده سخن گویند.	وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا.	۵	نساء	۲
بخشیدن لباس به فقرا به عنوان کفاره سوگند دروغ	خداوند، شمارا به خاطر سوگندهای لغو و بیبوهه بازخواست نمی‌کند، لیکن برای شکستن سوگندهایی که (از روی اراده) بسته‌اید، مؤاخذه می‌کند، پس کفاره آن (شکستن سوگند) طعام دادن به ده بینواست، از نوع متوسط آنچه به خانواده‌ی خود می‌خورانید، یا پوشاندن ده فقیر است، یا آزاد کردن برده‌ای. پس کسی که (غذا و لباس برای ده فقیر نداشت و برده‌ای) نیافت، سه روز روزه بگیرد. این کفاره‌ی سوگندهای شماسه، هرگاه که سوگند خوردید، (و آن را شکستید) و سوگندهایتان را مراقبت کنید، این گونه خداوند آیات خود را برای شما بیان می‌کند، تا او را شکر کنید.	لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَوْ هَلِيكُمُ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ.	۸۹	مائده	۳
پوشاندن سوءات	پس آن دو را با مکر و فریب از مقام و منزلتشان فرود آورد [و به خوردن درخت ممنوعه نزدیک کرد]، هنگامی که از آن درخت چشیدند، شرمگاه بدنشان بر دو نفرشان نمایان شد و هر دو دست به کار چسبانیدن برگ [درختان] بهشت به خود شدند؛ و پروردگارش بر آن دو بانگ زد:	فَدَلَاهُمَا بِعُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنِ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقَلَّ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ.	۲۲	اعراف	۴

	آیا من شما را از آن درخت نهی نکردم، و به شما نگفتم: بی تردید شیطان برای شما دشمنی آشکار است؟!				
هدف و انواع لباس	ای فرزندان آدم! ما لباسی که شرمگاهتان را می پوشاند، و لباسی فاخر و گران که مایه زینت و جمال است، برای شما نازل کردیم؛ و لباس تقوا [که انسان را از آلودگی‌های ظاهر و باطن بازمی‌دارد] بهتر است، و این [لباس که با استفاده از آن انسان به سعادت ابدی می‌رسد] از نشانه‌های خداست، باشد که متذکر [این حقیقت] شوند.	يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ.	۲۶	اعراف	۵
کار شیطان با لباس پدر و مادرمان	ای فرزندان آدم! شیطان، شما را نفریبید چنان که پدر و مادران را [با فریبکاریش] از بهشت بیرون کرد، لباسشان را از اندامشان بر می کشید تا شرمگاهشان را به آنان بنمایاند، او و در و دسته اش شما را از آنجا که شما آنان را نمی‌بینید می بینند، ما شیاطین را سرپرست و یاران کسانی قرار دادیم که ایمان نمی آورند.	يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْتَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ.	۲۷	اعراف	۶
اشاره به استفاده از پشم و کرک و مو و پوست چهارپایان در لباس	و خداوند برای شما از خانه‌هایتان، مایه آرامش قرار داد و برای شما از پوست‌های چهارپایان خیمه‌هایی قرار داد که روز کوچ شما و روز قامت شما (حمل و نقل) آن را سبک و خفیف می‌یابید و از پشم و کرک و موهای آنها، برای مدتی لوازم و اسباب زندگی قرار داد.	وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ.	۸۰	نحل	۷

راه نرفتن بر روی زمین با حالت کبر و ناز	{ و هرگز در زمین به کبر و ناز مرو و غرور و نخوت مفروش، که به نیرو زمین را نتوانی شکافت و به کوه در سربلندی نخواهی رسید. }	وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا.	۳۷	اسراء	۸
ماندن در خانه و آشکار نکردن زینت	و در خانه‌های خود قرار گیرید و همچون دوران جاهلیت نخستین، با خودآرایی ظاهر نشوید (و زینت‌های خود را آشکار نکنید)، و نماز را بر پا دارید و زکات بدهید، و از خدا و رسولش اطاعت کنید؛ همانا خداوند اراده کرده است که پلیدی (گناه) را از شما اهل بیت (پیامبر) دور کند و کاملاً شما را پاک سازد.	وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا.	۳۳	احزاب	۹

جدول ۳- دسته بندی آیات بر اساس روح کلی

ردیف	نام سوره	شماره آیه	متن عربی آیه	ترجمه فارسی آیه	منظر انتخاب آیه
۱	بقره	۶۹	قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لُونَهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لُونَهَا تَسْرُّ النَّاطِرِينَ.	گفتند: از پروردگارت بخواه که برای ما توضیح دهد رنگش چگونه باشد؟ گفت: خدا می - گوید: گاو زرد و رنگش روشن که بینندگان را شاد و مسرور می کند.	اشاره به رنگ زرد و تسر الناظرین بودن
۲	اعراف	۳۲	قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفَصَّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ.	بگو: زینت‌های خدا و روزی‌های پاکیزه ای را که برای بندگان پدید آورد، چه کسی حرام کرده؟! بگو: این ازینتها و روزی‌های پاکیزه[در زندگی دنیا برای کسانی است که ایمان آورده اند]البته اگر چه غیر مؤمنان هم با آنان در بهره‌وری شریکند، ولی [	زینت

	در قیامت فقط ویژه مؤمنان است؛ ما این گونه آیات خود را برای گروهی که می دانند [واهل دانش و بصیرت اند] بیان می کنیم.				
اشاره به استفاده از لباس به عنوان محافظ گرما و سرما و آسیب های محیطی	و خداوند از آنچه آفریده، برای شما سایه‌ها قرار داد و از کوه برایتان، غارها قرار داد و برای شما لباس‌هایی قرار داد که شما را از گرما (و سرما) حفظ می‌کند و لباس‌هایی که شما را از آسیب‌های یکدیگر حفظ می‌نماید. این گونه (خداوند) نعمت خود را بر شما تمام می‌کند، باشد که خود را تسلیم او کنید.	وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظُلُمًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَّسَرَّابِيلَ تَقِيكُمْ بِأَسْكُمْ وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمْ الْحَرَّ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسَلِّمُونَ.	۸۱	نحل	۳
اشاره به کاربرد لباس برای محافظت در برابر گرما و نور خورشید.	تا آنکه به محلّ طلوع خورشید رسید، آن را چنان یافت که بر قومی طلوع می‌کند که جز خورشید برای آنان پوشش و سایه‌بانی قرار نداده بودیم.	حَتّٰی اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰی قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِّنْ دُونِهَا سِتْرًا.	۹۰	کهف	۴
برهنه نماندن در بهشت	{همانا برای تو این هست که نه هرگز آنجا گرسنه شوی و نه برهنه و عریان مانی.}	اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوعَ فِيْهَا وَاَلَّا تَعْرٰى.	۱۱۸	طه	۵
لباس‌های بهشتی از تن آدم و حوا دور و عیوب آنها پدیدار واز برگ درختان بهشت برای خود ساتری ایجاد کردند.	{ پس آدم و حوا (فریب خوردند و) از آن درخت تناول کردند، بدین جهت (لباسهای بهشتی از تنشان دور و عیوب و) عورت آنها در نظرشان پدیدار شد و شروع کردند به ساتری از برگ درختان بهشت خود را پوشاندن. و آدم نافرمانی خدای کرد و گمراه شد.}	فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتَ لِهٰمًا سَوَآئِهٰمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصٰى اٰدَمَ رَبَّهُ فَغَوٰى.	۱۲۱	طه	۶

۷	انبیاء	۸۰	وَعَلَّمَنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتَحْصِنَكُم مِّنْ بِأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ.	{و ما به داود صنعت زره ساختن برای شما آموختیم تا شما را از زخم شمشیر و آزار یکدیگر محفوظ دارد، آیا شکر به جای می‌آورید؟}	یاد دادن صنعت زره سازی به حضرت داوود
۸	فرقان	۶۳	وَعِبَادَ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا.	{و بندگان خاص خدای رحمان آنان هستند که بر روی زمین به تواضع و فروتنی راه روند و هرگاه مردم جاهل به آنها خطاب (و عتابی) کنند با سلامت نفس (و زبان خوش) جواب دهند.}	راه رفتن بر روی زمین با تواضع و فروتنی
۹	قصص	۲۳	وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُدَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءَ وَ أَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ.	و چون موسی به (جاه) آب مدین رسید، گروهی از مردم را در اطراف آن دید که به سیراب کردن (چهار پایان خویش) مشغولند و در کنار آنان به دو زن برخورد که مراقب بودند (تا گوسفندانشان با گوسفندان دیگر مخلوط نشوند. پس موسی جلو رفته و به آنان) گفت: منظور شما (از این کناره‌گیری) چیست؟ گفتند: ما (برای پرهیز از اختلاط با مردان، گوسفندان خود را) آب نمی‌دهیم تا این که همگی چوپانان خارج شوند و (حضور ما در این جا برای آن است که) پدر ما پیرمردی کهنسال است.	اجتناب از اختلاط با نامحرم و رعایت حریم مرد و زن در محیط کار
۱۰	قصص	۲۵	فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقِصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَّوْتِ مِنَ الظَّالِمِينَ.	{(موسی هنوز لب از دعا نبسته بود که دید) یکی از آن دو دختر که با کمال (و قار و) حیا راه می‌رفت باز آمد و گفت: پدرم از تو دعوت می‌کند تا در عوض سقاییت و سیراب کردن گوسفندان ما به تو پاداشی دهد.	راه رفتن با کمال وقار و حیا

	چون موسی نزد او (یعنی شعیب پدر آن دختر) رسید و سرگذشت خود را بر او حکایت کرد (شعیب) گفت: اینک هیچ مترس که از شر قوم ستمکار نجات یافتی.				
ناپسند بودن خودپسندی و فخرفروشی	و روی خود را از مردم (به تکبر) بر مگردان، و در زمین مغرورانه راه مرو، زیرا خداوند هیچ متکبر فخر فروشی را دوست ندارد.	وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرْحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ.	۱۸	لقمان	۱۱
طریقه بافت استاندارد زره جنگی و صنایع دستی	(و گفتیم:) زره‌های کامل و فراخ بساز و بافت آن را درست اندازه‌گیری کن و کار شایسته انجام دهید، همانا من به آن چه عمل می‌کنید بینا هستم.	أَنْ أَعْمَلَ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرَ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ.	۱۱	سبا	۱۲
استخراج زینت از دریا	دو دریا یکسان نیستند: این یکی شیرین، لطیف (و) نوشیدنش گواراست، و آن یکی، شور و تلخ است، ولی شما از هر دو گوشت تازه می‌خورید و زیور (و مروارید) بیرون می‌آورید و می‌پوشید. کشتی‌ها را در آن می‌بینی که امواج را می‌شکافند تا از فضل او (روزی) طلبید و شاید شکرگزار باشید.	وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٍ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَمِنْ كُلِّ تَاكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاحِرَ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ.	۱۲	فاطر	۱۳

بحث و تحلیل یافته‌ها

بررسی‌های ما نشان داد که در مجموع شانزده سوره در قرآن به بحث پوشش اشاره دارد (جداول ۱ تا ۳). از این میان یازده سوره مکی و پنج سوره از سور مدنی قرآن است. همان‌طور که محققین پیشین نیز خاطر نشان کرده‌اند، در سور مکی به طرح ریزی و بیان کلی موضوع حجاب پرداخته شده است و در سور مدنی به تشریح احکام مربوط به پوشش پرداخته شده است.

همان‌طور که گفته شد، در این تحقیق برای استنباط الگوی پوشش اسلامی از منظر قرآن کریم را آیات به سه دسته تقسیم شد. همان‌طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، نتایج حاکی از آن است که آیات مربوط به دستورالعمل مستقیم در مجموع شش آیه از دو سوره نور و احزاب است که ۲۱ درصد از کل آیات انتخابی را شامل می‌شود. آیات مربوط به قاعده شامل ده آیه بوده که ۳۲ درصد و آیات مربوط به روح کلی سیزده آیه و ۴۷ درصد از کل آیات مربوط به پوشش است. بر اساس این تقسیم‌بندی آیات مربوط به دستورالعمل مستقیم در سور مدنی، آیات مربوط به قاعده در سه سوره مکی و چهار سوره مدنی و تمام آیات روح کلی به جز یک آیه در سور مکی آمده است.

شکل ۱. نسبت آیات مربوط به پوشش در هر یک از دسته‌ها

همچنین میزان به کار رفتن برخی از کلیدواژه‌ها در آیات انتخابی از ریشه‌های: ثوب (۰.۷٪)، کسو (۰.۱۰٪) و لبس (۰.۱۴٪) بوده است. از طرفی درصد کلماتی مانند: زینت (۰.۱۰٪)، تبرج (۰.۷٪) و سراپیل (۰.۳٪) در آیات انتخاب شده، بوده است.

نتیجه‌گیری

دین اسلام مجموعه‌ای از فرامین و سبک‌هایی است که با عمل به آن‌ها، انسان به تکامل همه‌جانبه‌ی خود نائل می‌شود. یکی از آنها، سبک پوشش انسان است که اهمیت آن در بعد اجتماعی نسبت به بعد فردی بیشتر است. از منظر اسلام برای رسیدن به یک سبک کامل و صحیح پوشش، باید چهار منبع مورد بررسی قرار گیرد که عبارتند از: قرآن، روایات ائمه طاهرین، سنت و عرف جامعه‌ی اسلامی. تحقیق حاضر، بر مبنای قرآن به بررسی این موضوع پرداخته است. نتیجه‌ی این بررسی نشان می‌دهد بر اساس سبک پوشش، آیات قرآن را می‌توان به سه دسته‌ی کلی تقسیم کرد که عبارتند از: دسته‌ی اول آیاتی است که در آن به طور مستقیم دستورالعمل مشخصی در ارتباط با سبک پوشش بیان می‌کند (دستورالعمل مستقیم)، دسته‌ی دوم شامل آیاتی می‌شود که با تفکر و تدبیر در آن‌ها می‌توان سبکی مرتبط با این موضوع را بدست آورد (قاعده) و دسته‌ی سوم شامل آیاتی است که دستورات اخلاقی را یادآور می‌-

شود (روح کلی). با توجه به این سه دسته می‌توان ویژگی‌های مشخصی برای سبک پوشش بدست آورد. اما ذکر این نکته ضروری است که برای ارائه یک سبک کامل پوشش نیازمند بررسی سه منبع دیگر است.

منابع

قرآن کریم

ترجمه قرآن اثر حسین انصاریان

ترجمه قرآن اثر مهدی الهی قمشه‌ای

قرائتی، محسن، (۱۳۸۷)، تفسیر نور، چاپ شانزدهم، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن

الهی‌راد، صفدر، (۱۳۹۹)، انسان‌شناسی: سلسله دروس مبانی اندیشه اسلامی ۳، چاپ هفتم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

حق‌شناس، سید جعفر، تابستان (۱۳۸۶)، حجاب در آیات قرآن با نگاهی به روایات، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال نهم، شماره ۳۶
ملا میرزایی، محمد حسین، بیاتی، مهدی، شریفی، محمد، زمستان (۱۳۹۷)، تحلیل تفسیری سیر نزول آیات حجاب، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات تفسیری، سال نهم، شماره ۳۶، صفحات ۸۳ تا ۱۰۲

زاهدی، عبدالکریم، امرایی، ایوب، نظریگی، مریم، پاییز (۱۳۹۸)، روش قرآن کریم در نهادینه سازی عفاف و حجاب، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال سیزدهم، شماره ۴۹، صفحه ۴۹ تا ۱۰۶

محمودی یگانه، ماریه، پاییز (۱۳۹۹)، عفاف و حجاب از دیدگاه قرآن و احادیث، مجله علمی علوم اسلامی انسانی، سال ششم، شماره ۲۳، صفحه ۳۴ تا ۴۳